

Einstein'in "Sosyalizm"i, Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Olarak Türkçeye Çevrilebilir mi?

İhsan Kamalak

Yrd. Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
E-posta: ihsanmersin33@yahoo.com

Albert Einstein'in Toplum ve Demokrasi Dergisi'nin bu sayısında yer verilen çeviri makalesinin orijinal başlığı "*Why Socialism?*"dir. Ancak, Türkçe çevirisinde "Sosyalizm" kelimesini tırnak içinde vererek, açıklama yapma gereği duymuştuk. Ancak bu açıklama, bir dipnota sığmayacak kadar uzun olduğu için, bir tartışma yazısı yazma gereği ortaya çıkmaktadır. Çevirenler olarak, başlığı ilk taslakta "Neden/Niçin Sosyal Demokrasi?" biçiminde Türkçeye çevirmeyi tercih etmiştik. Ancak bu şekilde çevrilmesine, "çeviri etiği ile bağdaşmadığı" ve "kavramların tarihselliği olduğu" gerekçeleriyle karşı çıkıldı ve eleştiriler yöneltildi. Bu eleştiriler üzerine, çok da içimize sinmeden Sosyalizm kavramını tırnak içine alarak uzlaşma yoluna gittik. Ancak, bu da bir tartışma yazısı yazarak konuyu tartışmayı gerekli kıldı.

Sosyalizm kavramını tırnak içinde verme nedeni, kavramın günümüzde Türkiye'deki anlamı ile Avrupa'daki anlamı arasındaki farklılıktır. Kavrama farklı anlam yükleme, Türkiye'de 1917 Ekim Devrimi sonrasında yaşanan tartışmaların göz ardı edilmesi nedeniyle ortaya çıktığını ileri sürebiliriz. Sosyalizm kavramı Türkiye'de devrimciler/Marksistler için kullanılırken, Avrupa'da iki farklı anlamda kullanılmaktadır: birincisi Sol, ikincisi ise reformcular/sosyal demokratlar. Avrupa'da, özellikle Sosyalizm olmak üzere bu kavramların anlamlarındaki dönüşüm Türkiye'ye yansımamıştır.

Birçok kavramda olduğu gibi, Sosyal Demokrasi ve Sosyalizm kavramları da, onları kendilerini tanımlamak için kullanan grupların tercihlerini değiştirmeleri nedeniyle, zaman içinde anlam değişikliğine uğramıştır. Bunun ilk tipik örneği *Sosyal Demokrasi* kavramıdır. Bilindiği gibi, Sosyal Demokrasi kavramı ilk olarak Marx tarafından devrimci hareketi tanımlamak amacıyla ortaya atılmış ve uzun süre bu anlamda kullanılmıştır. 1917 Ekim/Sovyet Devrimi'ni gerçekleştiren Rus partisinin adı da Rusya Sosyal Demokrat Partisi idi ancak, Devrim sonrasında sosyal demokrat

Kamalak, İ., 2008, "Einstein'in 'Sosyalizm'i, Sosyal Demokrasi ya da Demokratik Sosyalizm Olarak Türkçeye Çevrilebilir mi?", *Toplum ve Demokrasi*, 2 (2), Ocak-Nisan, s. 187-190.

kavramı çıkarılarak yerine komünist kavramı konmuştur. Yine bu dönemde Almanya'da kurulan partinin adında da Sosyal Demokrasi kavramı vardır: Almanya Sosyal Demokrat Partisi (Türkçe'de yaygın biçimde kullanılan Alman değildir). Ancak 1917 Ekim Devrimi ile birlikte devrimciler, tıpkı Rusya'da olduğu gibi, sadece Sosyal Demokrasi kavramını değil, Sosyalizm kavramını da önemli oranda bırakarak, yerine *Komünizm* kavramını kullanmaya başlamışlardır. Diğer taraftan reformcular ise, Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi kavramlarını kullanmaya devam etmişlerdir. Bir anlamda, devrimcilerin terk etmeleri sonrasında bu kavramlar, reformculara miras olarak kalmışlardır. Bu, aşağıda da değinileceği gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiştir.

Sosyalizm kavramı, bu anlamından farklı olarak Türkiye'de kullanılan *Sol* kavramı ile eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır. Sosyalizm kavramının, Türkiye'deki *Sol* kavramına eş anlamlı olarak kullanımına örnek olarak Donald Sassoon'un "Sosyalizmin Yüz Yılı (*One Hundred Years of Socialism*)"¹ örnek verilebilir. Sassoon kitabında Avrupa'da *Sol* yelpazede devrimci ve reformcu akımları temsil eden bütün partilerin doğuşundan günümüze kadar olan gelişim süreçlerini incelemektedir. Sosyalizm kavramının Türkiye'deki kullanımının aksine, bugünkü anlamıyla Sosyal Demokrasi ile eş anlamlı kullanımına daha çok örnek vermek mümkündür.

Avrupa'da, günümüzde de görüldüğü gibi, Sosyalizm kelimesi reformcu/sosyal demokrat partiler tarafından kullanılmaktadır. Fransa'da reformcuların partisinin adı Sosyalist Parti'dir. İspanyol reformcularının/sosyal demokratlarının partilerinin adında da hala sosyalist kelimesi kullanılmaktadır: İspanya Sosyalist İşçi Partisi. Britanya/İngiltere gibi diğer bazı ülkelerde ise, reformcular 'işçi' (partisi) kavramını kullanagelmışlerdir. Einstein'ın makalesini yazdığı (1949) yıllara ilişkin yayınlanan kitaplardan birine bakmak, Sosyalizm kelimesinin Türkiye ile Avrupa arasındaki anlam farklılığını ve de tırnak içine alınmasının nedenini gözler önüne sermeye yardımcı olacaktır.

Sosyalizm kavramının tırnak içinde verilmesi veya Türkçe'ye Sosyal Demokrasi olarak çevirmek için dayanılan gerekçelere ilginç bir örnek Britanya'dan/İngiltere'den verilebilir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden 1970'lerin ortalarına kadar İngiliz İşçi Partisi içinde önemli yeri olan C.A.R. Crosland, 1956 yılında yayınladığı kitabına "Sosyalizmin Geleceği (*The Future of Socialism*)"² başlığını koymuştur. Dikkat edilirse, bu tarih, Einstein'ın makalesini kaleme aldığı 1949'dan 7 yıl sonradır. Tartışma bağlamında asıl ilginç olan ise, Crosland'ın kitabını kaleme aldığı dönemin Britanya'sını sosyalist olarak nitelendirmiş olmasıdır. Crosland'ın sosyalist dediği İngiltere'de, 1945 yılında iktidara gelen Britanya İşçi Partisi (BLP) üretim araçlarının özel mülkiyetten kamu/devlet mülkiyetine geçireceğini

¹ Sassoon, D., 1996, *One Hundred Years of Socialism*, I.B. Tauris & Co Ltd., London.

² Crosland, C.A.R., 1956, *The Future of Socialism*, Jonathan Cape, London.

(*kamulaştırma*) savunmuş ve bu çerçevede iktidara geldiğinde de demir-çelik endüstrisi gibi bazı sektörleri kamulaştırmıştır. Ayrıca, yine seçim vaatleri doğrultusunda eğitim ve sağlık hizmetlerini (ücretsiz) kamu hizmetleri durumuna getirmiştir (*refah devleti*). Crosland'ın sosyalist dediği İngiltere'sinde iktisadi politikalar Keynesyen model çerçevesinde belirlenmiş ve tam istihdama ulaşabilmiştir. 1951 yılında iktidara gelen Muhafazakar Parti (*Conservative Party/CP*), çoğu kamulaştırmalar hariç bu politikaları sürdürmüştür. Crosland'ın sosyalist dediği bu yapıyı/rejimi, devrimcilerin/Marksistlerin kullandığı anlamda sosyalist olarak adlandırmanın mümkün olmadığını ileri sürebiliriz. Bu çerçevede akla peki Crosland'ın sosyalist olarak adlandırdığı bu durumu Türkçe ifade ederken hangi kavramla açıklayabiliriz. İşte bu soru nedeniyledir ki, Crosland'ın Sosyalizmini ya tırnak içinde vereceğiz ya da sosyal demokrat olarak adlandıracağız. Bu soruyu yanıtlarken, reformcuların/sosyal demokratların 1950'lerden günümüze gelen çizgilerini de gözden kaçırmamamız gerekir. Bu noktada Einstein'ın makalesinde neleri savunduğu sorusu akla gelebilir. Çeviri yukarıda verilmiş hatta okunmuş olma olasılığına karşı biz yine de benzerliklere ve farklılıklara çok kısa olarak göz atacağız.

Makalesini 1949 yılında yazmış olan Albert Einstein'ın ileri sürdüğü düşünceler ile, 1945 yılında iktidara geldiği dönemde (Britanya) İşçi Partisi'nde (BLP) savunulanlar ve yapılanlar arasında benzerlikler olduğunu ileri sürebiliriz. Einstein da, BLP gibi o dönem ve öncesindeki kapitalizme karşıdır ve düzenlenmesini (*regulation*) istemiştir. Bu kapitalizmi vahşi kapitalizm olarak tanımlamış, bireyleri topluma karşı yabancılaştırdığını savunmuştur. Gerekçesi de, "sınırlandırılmamış rekabetin korkunç bir emek israfına ve ... bireylerin sosyal bilincinin yabancılaşmasına yol açmasıdır". Yapılması gereken ise, "sosyalist bir ekonomi"ye geçilmesi ve "sosyal amaçlara yönelmiş bir eğitim sistemi"nin kurulmasıdır.

Sosyalist ekonomi, Einstein'a göre, üretim araçları üzerinde kamu mülkiyetini ve ekonomik planlamayı içermektedir. Ancak, sosyalist ekonomi ile üretim araçlarının tümünün mü kamulaştırılmasını, yoksa bir kısmının mü kamulaştırılmasını kastettiği açık değildir. Bu konu, okuyucunun duruşuna göre değişebilecek bir yorum ortaya çıkarabilir. Ancak, açık olan bir durum var ki, o da Demokratik Sosyalizm kavramında anlamını bulan *devlet mülkiyeti* ile bürokrasinin aşırı güçlenmesine ortam hazırlayan *planlamacılığa* şüphe ile yaklaşıyor olmasıdır. Üretim araçları üzerindeki mülkiyet ve planlamanın, Einstein'ın makalesini kaleme aldığı dönemde hangi gruplar/Sol'daki ideolojiler tarafından savunulduğu hatırlanırsa, Sosyalizm kavramının neden tırnak içinde alındığı veya neden Sosyal Demokrasi olarak çevrilebileceğine ilişkin gerekçemiz biraz daha anlaşılabilir.

Einstein da, yukarıda okuduğunuz makalesinde tıpkı Crosland gibi, kamu mülkiyetinin sosyalizm anlamına gelmeyeceğini, böyle bir sistemin "bireyin tamamen köleleştirilmesi ile de beraber ola"bileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca, "siyasi ve ekonomik gücün geniş kapsamda merkezileş"mesi

sonrasında "bürokrasinin çok güçlü olmasını ve aşırılığını önlemek nasıl mümkün olabilir" kaygısını dile getirmiştir. Eğitimin ise, bireyin kişisel becerilerini ve "diğer insanlara karşı sorumluluk duygusunu geliştirecek" biçimde yeniden yapılandırılmasını savunmuştur. Bu kaygılar, başta Eduard Bernstein olmak üzere reformcularca/sosyal demokratlarca o zamana kadar sıkça dile getirilmiştir.

Bugün ideolojilerin/hareketlerin/siyasal partilerin, içinde bulunduğumuz koşullar altındaki toplumsal, siyasi iktisadi duruşları/kamusal politikaları çerçevesinde Einstein'ın bu düşüncelerini Marksist olarak algılayanlar olabilir. Ancak böyle bir yorumun, 1950'lerin koşullarını/siyasi duruşlarını göz önüne alınmadan yapıldığını ileri sürebiliriz. Yukarıda aktardığımız gerekçeler ışığında, bunun çok da doğru/yerinde olmayacağını, Einstein'ın makalesini yazdığı yıllarda reformcu/sosyal demokrat partiler içinde bu tür düşüncelerin savunulduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Burada daha önce yazdığımız/yanıtlamaya çalıştığımız³, geçmişte kamulaştırmayı savunurken sonra terk edilmesini Sosyal Demokrasinin 'kırılma' ('revizyon') yaşadığı eleştirisi/suçlamasına karşı, sosyal demokrat partilerin yaşadığı *değişimin* kırılma değil, belirli bir öz çerçevesinde yeni koşullara *uyumlanma* olduğunu ileri sürebiliriz. Bu öz, Sosyal Demokrasinin ilkeleri/değerleridir. Diğer bir ifade ile sosyal demokrat partilerde yaşanan değişim, toplumsal adalet ve dayanışma gibi değerleri doğrultusunda, politikalarını içinde buldukları koşullara göre uyarlamalarıdır. Bu uyarlama, BLP örneğinde kamulaştırma politikasına yaklaşımda görülebilir. Sosyal demokratlar, bir anlamda eğitim sistemini dönüştürmenin aracı olduğunu söyleyebileceğimiz refah devleti ile hem tam istihdamı sağlamanın hem de ekonomiyi yönlendirmenin aracı olarak görülen Keynesyen iktisat ile birlikte, üretim araçlarının kamu mülkiyetine geçirilmesi (kamulaştırma) politikalarını 1950'lerin ortalarından itibaren hızla terk etmeye başlamışlardır. Kısaca, kapitalizme yaklaşım çerçevesinde Einstein'ın düşünceleri ile o dönemin sosyal demokratlarının düşünceleri arasında büyük benzerlik olduğunu ileri sürebiliriz.

İşte bütün bu nedenlerle Einstein'ın İngilizce "*Why Socialism?*" adını koyduğu makalesi, "Neden/Niçin Sosyal Demokrasi?" ya da "Neden/Niçin Demokratik Sosyalizm?" olarak da Türkçeye çevrilebilirdi. Siz okurlarımızın takdirine sunuyoruz.

³ Bu çerçevede şu çalışmalarım yayınlanmıştır: Kamalak, İ., 2006, "Sosyal Demokrasiyi Tanımlamak: Aduard Bernstein'in Yaklaşımı Üzerinden Bir Deneme", *Demokrasi Platformu*, Sayı 9, s. 9-25; ve Kamalak, İ., 2006, "Küreselleşme Koşullarında Sosyal Demokrasinin Geleceği", *Demokrasi Platformu*, Kış 2007, Sayı 9, s. 95-112; ve Kamalak, İ., 2006, *Continuity and Change: European Social Democracy Within the Context of Globalization* ("Avrupa Sosyal Demokrasisinde Süreklilik ve Değişim: Küresel Koşullardaki Geçerliliği Üzerine Bir İnceleme"), yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ.